

професійну відповідь тим ЗМІ, які стали рупором антиукраїнської пропаганди, дискредитують українство і намагаються дестабілізувати політико-правову та соціально-економічну ситуацію в Україні; 4) законодавчо врегулювати процес використання правлячими партіями і фінансово-політичними групами потужного ресурсу ЗМІ, убезпечивши громадян України від деструктивного впливу ангажованих ЗМІ, які транслюють антиукраїнські, асоціальні й аморальні уявлення, ідеї, думки, поширюють українофобські настрої, нагнітають страх, тривожність, апатію тощо; 5) посилити гуманітарну складову внутрішньої політики України, розробити і впровадити цілісну систему соціальних та гуманітарних технологій для формування й підтримки почуття колективної самоповаги громадян України до себе, для підвищення рівня українознавчої компетентності й патріотизму, для розвитку української мови і культури, які є важливою базою для конституювання спільної ідентичності.

Отже, утвердження національної (громадянсько-політичної) та європейської цивілізаційної ідентичності українських громадян є одним з найважливіших аксіологічних і світоглядних завдань, необхідних для подальшого виживання й розвитку України як незалежної держави. Серед чинників, що перешкоджають нівеляції національної та європейської цивілізаційної ідентичності, а також допомагають протидіяти антиукраїнській інформаційній агресії, чи не найважливішим є українознавча компетентність. Проведене дослідження показало, що для подолання кризи спільної ідентичності в українському суспільстві необхідна загальна "референтна канва", що найкращою "канвою" у цьому контексті є українознавча компетентність, яка з'єднає національний

і європейський ідентифікаційні модули респондентів у єдину систему. 24 серпня 2016 р. Президент України Петро Порошенко наголосив на необхідності ефективної протидії російській інформаційній війні шляхом підвищення обізнаності про Україну та поліпшення її іміджу за кордоном. Ці завдання можуть виконати лише ті фахівці, які мають високу українознавчу компетентність і розвинуту національну та європейську ідентичність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман. – М.: Логос, 2002. – 324 с.
2. Воропаева Т. С. Интегративный потенциал современного украинизма: теоретико-методологические аспекты / Т. С. Воропаева // VII Міжнародний конгрес українців. Збірник наукових статей. Освіта. Українознавство / Голов. ред. Г. Скрипник. – К.: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ, 2008. – 236 с. – С. 45–54.
3. Воропаева Т. С. Трансформація релігійної, національної та цивілізаційної ідентичності громадян України (1991–2012 рр.) / Т. С. Воропаева // Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті. Матеріали 4-го Міжнародного конгресу світового українства. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2013. – 628 с. – С. 157–161.
4. Тьоніс Ф. Спільнота та суспільство. Основні поняття чистої соціології. – К.: Дух і літера, 2005. – 424 с.
5. Хабермас Ю. В поисках национальной идентичности: Философские и политические статьи / Ю. Хабермас. – Донець: Донбасс, 1999. – 123 с.
6. Smith A. National Identity and the Idea of European Unity // International Affairs, 1992. – No. 68. – P. 55–76.
7. Voropaeva T. Peculiarities of civilization identity of citizens of Ukraine / T. Voropaeva // Problems and tendencies of modern society development. Materials digest of the IXth International Scientific and Practical Conference. Sociological, philosophical, philosophical, sciences and history / All-Organizing Committee: B. Zhitnigor (chairman), S. Godvint, L. Kupreychik, A. Tim, G. Georgio, T. Morgan, S. Serdechnyy, L. Straker – London: InPress, 2010. – P. 30–35.

Стаття надійшла до редколегії 12.09.16

T. Voropaeva, PhD in Psychology, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

COMMON IDENTITY IN THE CONTEXT OF CONSOLIDATION OF UKRAINIANESS

The author considers the specificity of formation of common identity by the citizens of Ukraine in the general context of consolidation of Ukrainians. The integrative concept of collective identity is suggested.

Key words: National Identity, European Identity, Citizens of Ukraine, Ukrainian Studies.

УДК 101.9+(470+571)

І. Грабовська, канд. філос. наук, ст. наук. співроб.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

ФІЛОСОФСЬКІ ВИТОКИ ТА СЕНС ПУТІНІЗМУ

Аналізуються філософські витоки феномену путінізму. Розкривається сутність неоімперської політики сучасного Кремля як неоколоніальної, реваншистської та "рашистської". Доводиться неправомірність думки про путінізм як принципово нове явище в історії Росії. Вказується на загрози, які несе в собі політика путінізму сьогодні для України та світу в цілому.

Ключові слова: філософія, путінізм, неоімперія Кремля, неоколоніалізм, рашизм, реваншизм.

У 1937 році видатний філософ М. Бердяєв видав геніальну роботу "Витоки та сенс російського комунізму", де розкрив усю сутність російського більшовизму. Складається так, що Росія періодично видає світові специфічно її неповторні феномени (недаремно, мабуть, "умом Россию не понять!"), які потребують спеціального аналізу. Таким явищем на сьогодні, безумовно, став путінізм.

У сучасному науковому та політичному дискурсах поняття "путінізм" як і феномен, що за ним стоїть, набуло актуальності та значного поширення: від статей у Вікіпедії, до вживання у виступах та промовах політичних діячів провідних країн світу. Звернемось до широківідомих джерел, що претендують на науковість, оскільки саме ними послуговується значна частина масової аудиторії читачів. Ось що пише про путінізм Вікіпедія: "Путінізм – загальні риси владного режиму, політичної

ментальності та російської державної ідеології, які склалися в Російській Федерації з початку 2000-х років. Спочатку термін використовувався в ЗМІ радше не як науковий, а публіцистичний, з негативною конотацією та часто в принизливому сенсі, як поєднання "закручування гайок" і стагнації в неконкурентоздатній, економічно ослабленій Росії. Згодом, внаслідок власної генези та вивчення явища вченими-політологами, поняття "путінізм" набуло наукового значення і стало синонімом сучасного варіанту фашистської диктатури з урахуванням російських обставин і особливостей та фашизоїдної свідомості або паратоталітаризму, який має тенденцію переходу в тоталітаризм" [8]. Наводимо розлогу цитату, оскільки вона є показовою щодо сутності самого явища путінізму.

Загалом з даною статтею можна було би погодитись, окрім одного пункту, а саме, приписування початку

ку 2000-х рр. виникнення точки відліку даної політики. Про це йтиметься далі.

Путінізм як феномен. Що під цим розуміємо? Насамперед певний тип політики, яку свого часу А. Меркель та її європейські та американські колеги з вищого керівництва кваліфікували як регресивну, притаманну ще XVIII століттю, коли прагнення добиватись результатів базувалося на політиці сили і проводилось саме з позицій сили. Проте, путінізм не зводиться лише до певної політичної практики у зовнішній політиці. Його вістря націлено насамперед на формування специфічної внутрішньої політики, спрямованої на відтворення насамперед неоімперії на теренах РФ та по можливості на території всього колишнього Советського Союзу. Звідси неоколоніальні війни на окраїнах колишньої советської імперії, інформаційно-психологічні війни, спрямовані насамперед проти незалежницьких та проєвропейських рухів у республіках колишнього ССРСР. Не можна не погодитись із твердженням В. Ткаченка про те, що путінізм – це шовінізм постсоветського реваншу [10]. Реваншистська політика Кремля призводить до конфліктування постсоветського простору, створюючи реальні загрози існуванню незалежних держав, які виникли на пострадянському просторі. У сфері публічного внутрішнього життя, "...політика керівництва країни спрямована на примус людей до того, щоб визнати тожність вузькогрупових, або відомчих інтересів, навіть – корпоративних інтересів в якості національних, державних, тобто, інтересів "усього цілого", – пише В. Ткаченко. – Це означає виключення суспільства не просто з політики, а з числа факторів, що мають враховуватись, братися до уваги тими, хто наділений владою" [10, с. 24].

Політика сучасної РФ несе в собі і глобальні загрози. Адже путінізм – це новий імперіалізм, нова біполярність світу. Нове протистояння Сходу та Заходу. Проте, тепер в орбіту неоімперії Кремля намагається втягнути Схід (ісламські країни, Китай), втративши можливість контролю за Східною Європою у вигляді блоку європейських "країн соціалістичного табору". Зрештою, путінізм – це пролог третьої світової війни та глобальної катастрофи людства.

Путінізм – надзвичайно серйозний історичний і цивілізаційний виклик не лише для України та країн на території колишнього ССРСР, але й для всього сучасного світу. Недаремно дослідженню його сутності присвячено вже чимало розвідок як наукових, так і публіцистичних. В Україні вже існує певна кількість досліджень з цього питання, які доводять, що робота ведеться досить активно, проте залишаються лакуни, які заважають правильно зрозуміти всю небезпечність неоімперської доктрини сучасного Кремля у його діючому різновиді – путінізмі. Однією з таких лакун є розуміння філософських засновків путінізму, ширше – новітнього російського імперіалізму.

Так, при аналізі деяких робіт про сутність путінізму складається враження, що автори цих розвідок датують 2008 роком початок активної неоімперської політики Кремля. Начебто саме у 2008 році раптом у російських еліт з'явилась ідея повернення "блудної" України у спільне лоно Великої Росії, рупором якої став Володимир Путін. І відбулося це, зокрема, тому, що правляча російська еліта та особисто діючий президент Владімір Владімірович Путін оцінили проект "государство Украина" як провальний. І нібито навіть ще тоді реальної загрози реінтеграції України до спільного простору нової/старої російської імперії не існувало. Вирішальний час прийшов, коли події Євроволуції поставили Кремль перед фактом виходу Києва з-під його контролю та із зони прямого впливу. І саме "завдяки" Путінській політиці щодо непокірної України спорадичні пока-

рання неслухняних окраїн перетворились на цілісну ідеологію неоімперіалізму Кремля – путінізм.

З такими позірно вірними твердженнями все ж не можна згодитись. Насправді ж філософія й ідеологія путінізму сформувалась значно раніше. Навіть без самого Путіна, як би це парадоксально не звучало! Фактично в надрах постсоветського революційного суспільства визрівала контрреволюція. І було лише питанням часу, хто стане обличчям цього неоімперського "бренду". Ідейно вся ця ситуація підготовувалась значно раніше приходу В. В. Путіна до влади. І не останню роль у процесі неоімперіалізації Росії відіграли російські інтелектуали, зокрема, філософи.

У той час, коли в постбрежневському-постандроповському-постчерненківському Радянському Союзі розпочалась перестройка, а потім "парад суверенітетів", на маргінесі цих процесів майже непомітно визрівав і розростався інший напрямок суспільної думки й руху, основною ідеєю якого була не просто реабілітація царської Росії з її "самодержавієм, православієм і народністю", а і з проєктами практичного повернення у те "прекрасное далекое".

Одним із найцікавіших мислителів, який фактично до появи самого Путіна на політичній арені готував філософський перехід до путінізму в Росії, ідеологію якого хтось дуже влучно втиснув у емку та просту формулу "наше впереди – все позади", був досить відомий і цікавий советський філософ Арсеній Гуліга. У 1995 р. в самий розквіт революційного процесу на пострадянському просторі (а Горбачовська перестройка та наступний парад суверенітетів, період "раннього" Єльцина були не чим іншим, як демократичною національно-визвольною революцією в ССРСР) А. Гуліга видає дуже цікаву і ґрунтовну працю "Русская идея и ее творцы", яку правильніше й точніше було б назвати "Російська імперська ідея та її творці". В цій праці автор зрештою доходить висновку, що найефективнішою і найжиттєздатнішою для Росії була і може стати в майбутньому "русская идея" – "православіє, самодержавіє, народність". У розділі під назвою "Формула русской культуры" автор пише: "Формула немудреная – "православие, самодержавие, народность". Принадлежит она министру просвещения при Николае I С.С. Уварову" [3, с. 43]. Показовим у цьому плані є і завершальний текст до книги у післямові під назвою "Новая Русь на древних устоях" [3, с. 303], де автор ділиться із читачами своїми переконаннями: "Самым большим пороком для государства является слабость. Россия всегда была сильна своим государством. На нас без конца нападали; отбивалось государство, оберегая независимость и свободу. Казаки раздвигали пределы русской земли. Но всегда сохраняли верность престолу и вере, знали, что за их спиной стоит держава, оплот которой составляет русская нация. Русские не создавали колоний (як же тоді кваліфікувати захоплення та подальшу колонізацію Криму Росією та три хвили виселення місцевого населення, і часто насильницьке залюднення "очищених" від місцевих кримських татар та греків земель насамперед російськими дворянами і кріпаками з центральної частини імперії? – І. Г.), не уничтожали местное население (sic! – наприклад, Батури́нська різанина, влаштована правою рукою імператора Петра 1, А. Меншиковим – І. Г.); возникли новые края с равными правами (наприклад, зони осілости для євреїв - єврейські гетто – І. Г.). Русскому государству по писаной истории – тысяча лет (!), на самом деле оно много старше. Наш долг перед предками – не допустить развала России, воссоздать национальную государственность" [3, с. 305]. А ось що, за уявленнями А. Гуліги, входить в поняття "русской государственности": "Мы

– русские. Россия – это не только Великороссия, Малороссия и Белороссия, но также и Новороссия, Червонная Русь, казачьи земли на юге и востоке, земли, освоенные русским трудом и не уступленные по договору другому государству (как была продана Аляска). Все территориальные акты коммунистов и посткоммунистов, искромсавшие Россию, незаконны и недействительны" [3, с. 304]. Як бачимо, ще у 1995 р. – році виходу книги у світ (а книга, за свідченням самого автора, писалась не один рік) формувались загрози не лише для України. (Не варто дивуватись, якщо виникне в путінській Росії рух "Аляска – наша!"). Отже, самодержавіє і народ єдині! А ось про православіє: "Православная религия – стержень русской культуры. Православная церковь – единственный социальный институт, оставшийся в России неизменным на протяжении тысячи лет... Русская идея укоренена в православии" [3, с. 306]. Саме войовниче православ'я найбільш поціновується і у одного з улюблених А. Гулигою філософів-емігрантів Івана Александровича Ільїна. До речі, саме Ільїн є улюбленим філософом і В. В. Путіна. Ось що пише про православ'я та його завдання Ільїн, осмислюючи події російської революції 1917 р. (цитату наводимо цілком, оскільки вона є дуже показовою): "Грозные и судьбоносные события, постигшие нашу чудесную и несчастную родину, пронесаются опаляющим и очистительным огнем в наших душах. В этом огне горят все ложные основы, заблуждения и предрассудки, на которых строилась идеология прежней русской интеллигенции. На этих основах нельзя было строить Россию; эти заблуждения и предрассудки вели ее к разложению и гибели. В этом огне обновляется наше религиозное и государственное служение, отверзаются наши духовные зеницы, закаляется наша любовь и воля. И первое, что возродится в нас через это, – будет религиозная и государственная мудрость восточного Православия и особенно русского Православия. ...так в нашем новом видении и волении да проглянет древняя мудрость и сила, которая вела наших предков и строила нашу святую Русь!" І далі: "В поисках этого видения, мыслью и любовью обращаюсь к Вам, белые воины, носители православного меча, добровольцы русского государственного тягла! В вас живет православная рыцарская традиция, вы жизнью и смертью утвердились в древнем и правом духе служения; вы соблюли знамена русского Христолюбивого Воинства" [4, с. 6]. Якби не знання першоджерела, авторство таких висловлювань цілком можна би було приписати патріархові "всєя Русі" Кирилу (Гундяєву). Тим більше, що він теж послуговується думками вище названого філософа.

До речі, тут виникає ще одна "побічна" тема про те, яку роль відіграли у рекрутизації до лав борців за відтворення "величия русской государственности и русского православия" певних представників інтелігенції постсоветської Росії розкішно і величезним накладом видані у серії "Мислителі ХХ століття" та інших серіях праці "євразійців", філософів войовничого православ'я, "государственников", тобто, усіх тих, хто працював на створення імперської русскої ідеї. Наприклад, "Путь к очевидности" Івана Ільїна вийшов накладом у 35 тисяч (!) екземплярів. Тираж взагалі нереальний для будь-якої філософської української книги! Проте, це окрема тема.

Повертаючись до "русскої ідеї і її творців" та путінізму, варто звернути увагу і ще на декілька моментів. В тих же далеких 1990-х рр. закладаються ідеї про виключні "заслуги русского народа" у перемозі над нацизмом і фашизмом, які так наполегливо і скандально проголошував В. В. Путін в канун чергової річниці "победы российского народа в Великой Отечественной войне". А. Гулига пише: "Век ХХ-й оказался губительным для

России. Большевизм и борьба с фашизмом оплачены в первую очередь русской кровью" [3, с. 306].

Цікавою є і характеристика автором періоду перебудови та розпаду ССРСР: "Сегодня родина в беде. Как и три с половиной века назад, Россия ввергнута в смуту. Народ бедствует, страна расчленена и подавлена иноземцами и мнимыми русскими (говорят и пишут порусски, а мыслят и ведут себя как враги России). В ходу иноземные деньги, на экране – чужая речь. Преступно расточаются наши богатства. Живем, как в условиях оккупации. Чего фашисты не добились силой оружия, навязано нам силой денег и антинациональной политикой. Люди озлоблены и развращены" [3, с. 303]. На особливу увагу заслугове і його оцінка антиельцинського серпневого путчу в Москві: "...расстрел российского парламента – позор тем, кто наводил орудия, а не укор народному представительству. Никакая злая сила не может вытоптать побеги добра" [3, с. 300].

Арсеній Гулига базує свої висновки на глибокому знанні праць "стовпів" російської культури та філософії – Достоевського, Вл. Солов'єва, Федорова, Розанова, Булгакова, Лосского, Вишеславцева, Ільїна, Карсавіна та інших видатних постатей російської культури, солідаризуючись із ними у питаннях побудови "великой России".

Так, наприклад, один із творців "русскої ідеї" Васілій Розанов писав: "Общественная политика, роль общества в политике, его сила и значительность в политике – начнутся тогда только, когда оно почувствует мужество отречься от Герцена" [9, с. 350]. Далі не менш красномовні одкровення: "Сказать ли наконец истину (которую едва сознают через сто лет), что общественная роль в политике начнется только с момента, когда общество, сняв шапку, поклонится Государю и скажет:

– Ты первенец Земли русской, а мы – десятые и сотые. Но и сотые и десятые имеют свой час, свой урок, свою задачу, свою судьбу, свое указание от Бога. Иди, и да будут благословенные пути твои. Но и ты, оглядывая на своих деток, – благослови тоже наши шаги. Вот путь Розанова, а не Желябова" [9, с. 350].

Пафос праць "пізнього" Розанова – "незыблемость монархии, чистота православия, Россия, народность, враждебность к либеральным идеям".

В одному з найцікавіших творів В. Розанова – "Опавших листьях" – стверджується: "...любить Царя" (просто і ясно) єсть дійствительно существо дела в монархии и "первый долг гражданина": не по лести и коленапреклонению, а потому, что иначе портится все дело, "кушанье не сварено", "вишню побил мороз", "ниву выколоти град" [9, с. 54]. І далі: "...я говорю, что в России нельзя ничего сделать без Государя и без веры в него; это во-первых и вовсе еще не главное; а самое главное, что ...Государь єсть в точности лучший человек в России, т.е. наиболее о ней думающий, наиболее за нее терпевший..., наиболее для нее работавший (сколько проработал Александр III!) и вместе – пока что – наиболее могущественный что-нибудь для нее сделать. Он єсть лучший человек в России и поистине Первенец из всех потому, что самым положением своим и линией традиции ("с молоком матери" и "врожденные предрасположения") не имеет всецельным содержанием души никакого другого интереса, кроме как благо России, благо народа, в условиях бессловесности и внепровинциальности..." [9, с. 350–351]. Як ці мотиви перегукуються з прагненням деяких сучасних політичних діячів РФ зробити В. Путіна "царем". І тоді, за часів класичної Російської імперії, і тепер, в часи неоімперії Кремля "...эти два (Церковь и Государь – прим. І. Г.), в слиянии, образуют Свод над мужиком и Русью, над каждым и всеми. Какого не имели ни Рим, ни Афины" [9, с. 354]. Все це в сучасній Росії подається як "особый

русский путь", "уникальность русского государства-цивилизации", "возвращение к истокам".

У передмові до книги "Русская идея и ее творцы" "От издателя" говориться, що робочий варіант назви праці А. Гулиги звучить так: "Философия грядущего". Назва показова як і сподівання на значення цієї філософії для майбутнього Росії: "...мы надеемся, что оно (издание-прим. Гр.б.) станет еще одной нашей общей ступенью в восхождении к идеям, выстраданным величайшими русскими мыслителями, ступенью на пути к этому грядущему" [7, с. 5].

Серед прихильників "прекрасного прошлого", його ідеологів на сьогодні чітко виділяються два табори: ті, хто за імперію без ССРСР та ті, хто вважає, що вся історія імперської Росії включно з її іпостасю у вигляді тоталітарного Советського Союзу має величезне значення, до цього табору приєдналися сьогодні і ті, хто не зміг перенести "горечь потери" саме ССРСР ("Какую страну мы потеряли!").

Кожну з названих вище течій неоімперського сучасного дискурсу в Росії варто розглянути окремо і детально, адже саме вони підмили слабкий фундамент демократичної Росії і на поверхню вивели оновлену неоімперію Кремля. Вище йшлося про те, що вважати сучасну неоімперську дійсність Росії разом з її знавчим ідеологічним дискурсом персональним винаходом і "заслугою" Путіна є помилковим. Ще у перші роки путінського президентства він сам піддавався досить різкій критиці саме із табору "спасителей великой страны" за надмір (!) демократичності. Так, відомий публіцист, аналітик і політолог сучасної Росії С. Кара-Мурза звинувачував саме Путіна (sic!) у пошуках прихильності Заходу, у "загриванні" з Америкою та розбазарюванні багатств Росії. З цією останньою тезою важко не погодитись, проте висловлювалась вона в контексті загальної критики всіх "предателей" Росії, які зруйнували ССРСР – на думку автора, могутню самовідтворювальну досконалу систему (!) [5].

При деяких розбіжностях все ж основні ідеї цих двох таборів філософії путінізму (російського неоімперіалізму) співпадають. Вище наводилась характеристика демократичної антитоталітарної революції А. Гулиго. А ось оцінка пострадянського періоду С. Кара-Мурзою: "Россия вынырнула после "демократической революции" в виде обрубка. Уродливо переформатированная "ельцинизмом". Теперь ее жизнеспособность определяется действиями команды и теми штормами, которые могут возникнуть во внешней среде по не зависящим от нас причинам" [5, с. 39]. Винними у "загибелі советської цивілізації" як іпостасі цивілізації Росії звичайно ж називається М. Горбачов та вся команда демократів, що призвели до краху "великой России". "...Капитаны 80-х годов просто пробили дыры в обшивке, палубах и люках – и утопили корабль, – стверджує С. Кара-Мурза. - Живучесть СССР как цивилизационной ипостаси России была подорвана ошибочными (или вредительскими) действиями капитанов и офицеров "корабля" – до того как был исчерпан запас плавучести" [5, с. 39].

Автор однозначно кваліфікує горбачовську перебудову та наступний ельцинський період як демократичну революцію. Ідучи за логікою аналітика, варто би було оцінити й путінський період у подібних категоріях. І тоді у будь якого незаангажованого аналітика напрашується висновок, що путінський період правління Росією можна сміливо розглядати як класичний період контрреволюції чи реставрації, звичайно з урахуванням внесених життям коректив. Проте, у книзі "Угрозы России. Точка невозврата", яка вийшла друком у 2012 році, а писалась явно раніше, немає й натяку на подібний поворот подій. Та ґрунт подібними роботами вже було підготов-

лено і на ньому як гриби після дощу починають виростати пропутінські "пропагандисти-агітатори" Кисельови, Соловйови й іже з ними, ім'я яким сьогодні – легіон!

І якщо А. Гулига ще повністю солідаризується з російськими філософами-емігрантами у баченні більшовизму та ССРСР як катастрофи "святой Руси", то С. Кара-Мурза навпаки перекоонує, що ССРСР – логічне продовження Російської імперії і не менш цінне та варте відтворення, ніж вона, бо це і є, власне, та ж сама імперія, але в іншому "форматі", більш відповідному викликам ХХ століття. Звичайно ж, як і "старі" філософи-ідеологи Російської імперії, так і нові вважають "русский народ-богоносец" головною цінністю і носієм "величия государства Российского" у всіх його іпостасях. Ось що пише С. Кара-Мурза: "Ядро России – русский народ, который и сам вобрал в себя множество племен. Их "сплывила" общая историческая судьба с ее угрозами и войнами, русское государство, язык и культура. К середине XX века народ исторической России сложился в полиэтническую гражданскую нацию – **советский народ**. Операция по демонтажу советского народа с конца 80-х годов ударила прежде всего по его русскому ядру, но также и по связности народов России. Эта операция продолжается и продолжает главную на сегодня угрозу для России" [5, с. 24]. І далі: "Россия за четыре века создала особый тип сосуществования множества народов и народностей в одном государстве. Он принципиально отличается от моделей других цивилизаций. Восточные славяне, соединяясь в русский народ, нашли способ собрать на огромном пространстве империю *неколониального* типа" (цікаво, це як?! – І. Г.). Автор не червоніючи, як і Арсеній Гулига, стверджує, що тут ніколи не було геноциду та етноциду, етнічних чисток та планомірної насильницької асиміляції, ніколи не створювався етнічний тигель, сплавляючий усі народи й племена в єдину націю. Першою серйозною загрозою для цієї найкращої з усіх імперій, до того ж "неколониального типу" (між іншим, це геніальний авторський винахід, бо за усіма підручниками, держава перетворюється на імперію саме завдяки набутим колоніям) стає шістдесятництво – перша, на думку автора, не до кінця подолана та утилізована зрада, яка в майбутньому призвела до падіння ССРСР. І ось наприкінці 80-х років ХХ століття механізм "безболісного" об'єднання в один народ починає переживати кризу. Це відбувається під дією ударів ззовні. Саме на порушування механізму об'єднання етносів в одну советську спільність були спрямовані спеціальні зусилля ворогів Росії-ССРСР. "В ходе этой программы возникли и стали вызревать две угрозы: превращение этнического создания нерусских народов из "русоцентричного" в этноцентричное; нагнетание русского этнонационализма, ведущего к разделению и архаизации народов ("трайбализации")" [5, с. 25]. Отже, процес розпаду ССРСР та виникнення незалежних держав, на думку автора, є явно негативним. Звідси вже залишається півкроку не лише до "Кримнаш", але й Україна – наша!

Важко повірити, що автори, які славлять братерськість і "человеколюбие русского народа", не знають реалій. Вочевидь, для них, як для кожного міфолога, вони не мають значення. На цю специфіку сучасних суспільних міфологій звернув увагу Ролан Барт, вказуючи на те, що завданням новітнього раціоналізованого міфу є знерухомити світ. Міф повинен прищепити уявлення та відобразити такий світовий порядок, де раз і назавжди визначена ієрархія володіння і влад. "Таким чином, завжди та повсюдно, зіштовхуючись із міфами, людина кожен раз відкидається ними до свого незмінного прототипу, котрий починає жити замість неї, душить її з середини подібно до величезного паразиту і

ставить її діяльність у вузькі межі, в котрих їй дозволено лише страждати, нічого не змінюючи у світі... Міфи безперестанку і невтомно добиваються, вкрадливо й неухильно вимагають, щоб усі люди впізнавали себе у віковичному і разом з тим історично конкретному образі, котрий створено для них начебто раз і назавжди" [1, с. 318].

Якщо ж говорити про один з основних посилів сучасних неоімперців – міф про братерство народів Російської-советської імперії, то є безліч історичних фактів, що демонструють це "братерство": від етноциду кримських татар, геноциду українців, шовінізму старшого брата по відношенню до абсолютно всіх етносів, "населюючих общий дом". Зверхність імперця у ставленні до "меншого брата" була завжди притаманна навіть "лучшим умам России". Згадаймо сумнозвісні сентенції щодо Малоросії В. Белінського. Він писав: "Малоросія ніколи не була государством, следовательно и истории, в строгом значении этого слова, не имела... История Малороссии – это побочная река, впадающая в большую реку русской истории. Малороссияне всегда были племенем и никогда не были народом... Малороссийский язык действительно существовал во времена самобытности Малороссии и существует теперь – в памятниках народной поэзии тех славных времен. Но это еще не значит, чтоб у малороссиян была литература..." [11, с. 84]. А ось приклад із сучасності - чергове свідчення "братерської любові" – відкритий лист Народного артиста Росії, професора Назарова Володимира Васильовича, етнічного українця. Назаров пише: "Наш председатель Совета при Общественном телевидении, народный артист СССР, Олег Павлович Табаков, позволил себе мерзкие и подлые оскорбления в адрес Украины, в адрес украинцев, которых он назвал убогими. Он назвал их людьми, по сравнению с русскими, на второй, на третьей позиции. Он сказал, что и писателей-то нормальных в Украине нет. Ну, есть один Тарас Григорьевич Шевченко, но это по политическим мотивам. ... Все это было бы его личным делом, если бы за этим не проглядывалась интересная политическая подоплека. В тот самый момент, когда Кремль оттяпал у Украины Крым и ведет подлую войну, так называемую гибридную войну, на юго-востоке, в Донбассе и Луганске, народный артист СССР выступает и посылает месседж Кремлю – правильно делаете, ребята! Чего их жалеть-то? Люди они, по-сравнению с русскими, на третьей позиции. Так что, молодцы! Я, народный артист СССР Олег Павлович Табаков, одобряю мудрую политику Кремля!" [2]

Отже, путінізм – це не новина для Росії. Це нове обличчя старої імперії, викохане російською культурою, в тому числі і цілою філософською традицією певного спрямування. Значна доля справедливості є у твердженні відомого російського журналіста А. Невзорова: "Имперская идеология – это тяжелая болезнь, я и сам болел ей. Она берется из так называемой русской культуры, из православия и набора всех тех архаичных и очень ядовитых субстратов, которыми жила и до сих пор живет Россия. Получается это так: страна, у кото-

рой никогда не было никакой культуры, кроме абсолютно дикарской или заимствованной от монголов, вдруг в XVIII–XIX веке инфицируется мощной европейской культурой. Понятно, что она производит с этой культурой чудовищные метаморфозы: народ начинает сам себя убеждать в том, что он – народ-богоносец и у его страны есть какой-то особый путь. Появляются идеологии дикого черносотенства и нацизма, как Достоевский, а их считают чуть ли не совестью нации. Происходит полное смещение всех ориентиров, которые господствовали в той, заимствованной культуре, и это просто сносит голову. Это точно так же, как немецкий нацизм был бы невозможен без прелестных немецких поэтов-романтиков. А ведь это были очень возвышенные, рафинированные люди, которые и представит себе не могли, что несколько десятков стихов и повестей обернутся Освенцимом" [6].

При всій категоричності даного висловлювання, воно в основному правильно обмальовує сутність того процесу фашизації та неоімперіалізації, який відбувається в сучасній Росії. Низка американських аналітиків сьгодні висловлює думку про те, що зі зникненням Путіна, проблемами путінізму не зникнуть. Послідовники Путіна можуть виявитись ще радикальнішими прибічниками антизахідництва та рашизму. Підставою ж цьому є певна традиція в російській культурі [10, с. 104]. *На жаль, і цілі потужні філософські течії в російській культурі є підставою для формування неоімперської ідеології Кремля – путінізму.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барт Р. Мифологии / Ролан Барт. – 3-е изд. - М.: Академический проект, 2014. – 351 с.
2. Відкритий лист Народного артиста Росії, професора Назарова Володимира Васильовича. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.facebook.com>
3. Гулыга А. Русская идея и ее творцы / Арсений Гулыга. – М.: Соратник, 1995. – 310 с.
4. Ильин И. А. Путь к очевидности / И. А. Ильин. – М.: Республика, 1993. – 431 с.
5. Кара-Мурза С. Г. Угрозы России. Точка невозврата / Сергей Кара-Мурза. – М.: Эксмо: Алгоритм, 2012. – 592 с.
6. Невзоров А. – Юлия Дудкина. Интервью с Александром Невзоровым. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://snob.ru/profile/20736/blog/1031435>.
7. От издателя // Гулыга А. Русская идея и ее творцы. – М.: Соратник, 1995. – С. 1–5.
8. Путінізм. – Електронний ресурс. // Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%83%D1%82%D1%96%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC>
9. Розанов В. Опавшие листья / Василий Розанов. – СПб.: Азбука-Аттикус, 2011. – 400 с.
10. Ткаченко В. "Путинизм": шовинизм постсоветского реванша / Василий Ткаченко. – К: Знання України, 2015. – 115 с.
11. Цит. за: Рябчук М. Постколониальный синдром. Спостереження / Микола Рябчук. – К: "К.І.С", 2011. – 240 с.

Стаття надійшла до редколегії 09.08.16

I. Hrabovska, PhD in Philosophy
National Taras Shevchenko University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

PHILOSOPHICAL ORIGINS AND MEANING OF PUTINISM

This article analyzes the philosophical origins of the phenomenon of Putinism. It reveals the essence of modern neo-imperial policy of the Kremlin as neocolonial, revanchist and "rashyts". The author proves the illegitimacy thought of Putinism as a fundamentally new phenomenon in the history. The article points to the threat, which today carries a policy of Putinism for Ukraine and the whole world.

Key words: Philosophy, Putinism, Neo-empire Kremlin, Neocolonialism, Russcism, Revanchism.